

"YOSH ILMİY İJODKORLAR: SHARLOTTA BRONTENING "JEYN EYRE" ASARI ASOSIDA"

mavzusidagi ilimiy maqolalar to'plami

JANE EYRE SHİĞARMASINIŇ AWDARMADA ÚYRENILIW TARIYXINAN

Naimova Nazira Kayratdinovna

Innovatsiyalıq texnologiyalar universiteti assistent oqıtıwshısı

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15635392>

Annotatsiya. *Bul maqala Sharlotta Bronteniń "Jane Eyre" shıǵarmasın túrli tillerge awdarıw tariyxın úyrenedi. Shıǵarma 1847-jılı inglis tilinde basıp shıǵarılǵannan soń, onıń mazmunı hám temaları hár qıylı tiller hám mádeniyatlarǵa qalay beyimlestirilgeni haqqında sóz etiledi. Maqalada shıǵarmanıń 19-ásirde francuz hám nemis tillerine awdarması, awdarıwshılar tárepinen júzege kelgen mádeniy hám lingvistikalıq qıyınshılıqlar, sonday-aq, feministlik hám zamanagóy talqılawlar arqalı ámelge asırılǵan awdarmalar kórip shıǵıladı. Sonday-aq, shıǵarmanıń Aziya hám Arab tillerine awdarması hám olardıń mádeniy beyimlesiwleri analizlenedi. Maqala, Jane Eyreniń awdarma procesinde júzege kelgen qıyınshılıqlardı hám awdarma usıllarınıń rawajlanıwın, sonday-aq, shıǵarmanıń global kólemde qabıl etiliwin hám onıń universal áhmiyetin kórsetedi. Awdarmada saqlanıp qalıńǵan original teksttiń názik tárepleri hám mádeniyatlararalıq baylanıslar haqqında tolıq maǵlıwmatlar beriledi.*

Tayanısh sózler: *Jane Eyre, awdarma tariyxı, Charlotte Brontë, inglis ádebiyatı, feministikalıq analiz, mádeniy beyimlestiriw, awdarmashılıq, kórkem usıl, awdarma mashqalaları.*

Kirisiw. Sharlotta Bronte tárepinen 1847-jılı jazılǵan Jane Eyre romanı inglis ádebiyatınıń eń belgili hám tereń mazmunlı shıǵarmalarından biri bolıp esaplanadı. Bul shıǵarma óziniń kúshli syjeti, quramalı obrazları, hayal-qızlar ǵárezsizligi hám ishki erkinlik ideyaları menen oqıwshılardı tartqan. Jane Eyre tek ǵana Viktoriya dáwiri ádebiyatında áhmiyetli orın iyelep qoymastan, al keyingi dáwirlerde de óz aktualılıǵın joǵaltpaǵan universal shıǵarmaǵa aylanǵan. Áne sol sebepli ol bir neshe ásirler dawamında dúnyanıń túrli tillerine awdarılıp, keń auditoriyaǵa usınıldı. Bul maqalada Jane Eyre shıǵarmasınıń awdarma procesi, awdarma qıyınshılıqları, mádeniy beyimlesiwler hám túrli xalıqlarda qalay qabıl etilgeni haqqında sóz boladı. Shıǵarmanı awdarmalaw procesinde awdarmashılar dus kelgen mádeniy hám lingvistikalıq mashqalalar, sonday-aq, shıǵarmanıń global dárejedeǵi ádebiy miyras sıpatındaǵı ornı da analizlenedi. Usı arqalı biz shıǵarmanıń waqıt hám mákan shegaralarından ótip, túrli millet wákilleriniń qalıbine jetip barǵanın kóriwimiz múmkin.

Jane Eyre shıǵarmasınıń dáslepki awdarması shıǵarma basıp shıǵarılǵannan qısqa waqıt ótkennen keyin baslanadı. Shıǵarma tez arada Evropanıń bir qansha mámleketlerinde belgili boldı hám onıń kúshli, erkin qaharmanı oqıwshılardı ózine tarttı. Jane Eyreniń birinshi francuzsha awdarması 1848-jılı, shıǵarma inglis tilinde basıp shıǵarılǵannan bir jıl ótkennen keyin basıp shıǵarıldı. Francuz awdarmashısı,

"YOSH ILMİY İJODKORLAR: SHARLOTTA BRONTENING "JEYN EYRE" ASARI ASOSIDA"

mavzusidagi ilimiy maqolalar to'plami

shıǵarma oqıwshılarına tanıstırıwshı birinshi shaxs sıpatında, tekstti ádewir romantikalıq túrde awdarǵan. Bul awdarmadan kóbirek emocionallıq tárepleri ajratılıp, Bronte dóretiwshiligindeki sociallıq sınırlar az sáwlelendirilgen. Jane Eyreniń nemishe awdarması 1849-jılı, francuzsha awdarmadan keyin shıǵarıldı. Awdarmashı Karl Xillebrand shıǵarmaǵa ádewir sadıq bolıp, Bronte shıǵarmasına tán bolǵan názikliklerdi saqlap qaldı. Biraq, kóplegen erte awdarıwshılar sıyaqlı, Hillebrand ta Viktoriya dáwiriniń inglis tilindeki sóylewleri hám mádeniyatı menen baylanıslı mashqalalarǵa dus keldi [5, 192-195].

Jane Eyre shıǵarmasınıń túrli tillerge awdarması bir qansha qıyınshılıqlarǵa ushıradı. Shıǵarma quramalı kórkem usılda jazılǵan, regionallıq dialektler hám zamanına tán kórinisler menen tolı bolıp, awdarmashılar original tildiń názik táreplerin saqlawda qıyınshılıqlarǵa dus keldi. Kóplegen awdarmalarda, ásirese Evropa tillerine awdarmada, ayırım sociallıq hám mádeniy túsiniklerdi ózgeriw zárúrligi tuwıldı. Máselen, "governess" (xızmetker muǵallım) túsinigi hár bir tilde túsiniksiz bolıp, ayırım dilmashlar onı jańa mádeniy kontekstke beyimlestiriwge háreket etti. Awdarıwshılardıń tiykarǵı máselelerinen biri Jane eyredıń feministik temaların hám sociallıq qatlamlanıwdı sınıǵa alıwdı awdarmaǵa saqlap qalıw edi. Hár bir til hám mádeniyattaǵı ózgeshelikler usı kritikaniń mánisin úzliksiz awdarıwdı qıyınlastıratuǵın edi. Ayırım awdarıwshılar shıǵarmanıń bas qaharmanı Janeniń sociallıq normalarǵa qarsı kóterilisin atap ótiwde kóbirek itibar qarattı.

XX ásirde awdarma usılları jáne de jetilisti hám ádebıyattanıw rawajlandı, bul bolsa Jane Eyreniń anıq hám sadıq awdarmaların jaratıwǵa imkaniyat berdi. Sonıń menen birge, shıǵarmanıń feministlik talqılawları da óz ornın taptı, bul bolsa awdarmalarǵa hám shıǵarmanı túsiniwge tásir jasadı. 1970-1980-jıllarda Jane Eyre shıǵarması feministlik ádebıyattanıw kózqarasınan qayta kórip shıǵıldı. Shıǵarmadaǵı hayaldıń gárezsizlikke umtılıwı hám óz huqıqları ushın gúresi qızǵın dodalandı. Awdarıwshılar bul qatnastı óz awdarmalarında saqlawǵa háreket etti, máselen, shıǵarmanıń romantikalıq táreplerine emes, al hayaldıń sociallıq ornı hám erkinlikke bolǵan ármanlarına itibar berildi. Házirgi kúnde, Jane Eyre shıǵarması tek ǵana tariyxıy roman sıpatında emes, al waqıt ótiwi menen jeke kimlik hám qararlar qabıl etiw haqqındaǵı máńgilik shıǵarma sıpatında qabıl etiledi. Zamanagóy awdarmashılar házirgi oqıwshılarǵa say keletuǵın awdarmalardı jaratıwǵa umılmaqta. Bul bolsa olardıń awdarmalarında Bronte kórkem usılınıń anıq saqlanıwın támiyinleydi [1, 243-245].

"YOSH ILMİY İJODKORLAR: SHARLOTTA BRONTENING "JEYN EYRE" ASARI ASOSIDA"

mavzusidagi ilimiy maqolalar to'plami

Shıǵarmanıń erte awdarmaları tiykarınan Evropa tillerine qaratılǵan bolsa da, Jane Eyre shıǵarması basqa til hám mádeniyatlarǵa da awdarıldı. Jane Eyre shıǵarması XX ásirdeń 1920-jıllarında yapon tiline awdarıldı hám bul iri ádebiyat klassikalarınıń yapon oqıwshıları arasında tarqalıwına úlken úles qostı. Biraq, erte awdarmalar kóplegen sociallıq hám mádeniy ózgerislerdi óz ishine almadı hám ayırım jaǵdaylarda shıǵarma Yapon kontekstine beyimlestirildi. Jane Eyreshıǵarmasınıń arabsha awdarması 1950-jıllarda shıqtı hám oǵan belgili sociallıq hám mádeniy beyimlesiwler kirgizildi. Hindstanda bolsa inglis tilinde keń tarqalganlıǵı sebepli, Jane Eyre birneshe jergilikli tillerge, máselen, hind hám bengal tiline awdarıldı. Hindstandaǵı awdarmalarda shıǵarma eski hám zamanagóylik arasındadıǵı qarama-qarsılıqtı sáwlelendirgen halda ózgartildi.

Sońǵı jılları Jane Eyre romanınıń awdarmaları jańa redakciyalar, zamanagóy til normaları hám mádeniy kontekstler tiykarında qayta kórip shıǵılmaqta. Globalasıw sharayatında oqıwshılardıń talapları hám talǵamları ózgerip baratırǵanlıǵı sebepli, awdarmashılar tek ǵana tekstti sózbe-sóz awdarıw emes, al onıń mazmunlıq hám emocionallıq qatlamların da saqlap qalıwǵa umtılmaqta. Ásirese, feministikalıq kózqaraslar tiykarında dóretilgen awdarmalar roman qaharmanınıń jeke ósiwin, ǵárezsizlikke umtılıwın hám jámiyetlik normalarǵa qarsı shıǵıwın jáne de tereńirek sáwlelendirip bermekte. Máselen, bir qatar zamanagóy awdarmalarda Jane Eyre obrazına aldındı hayal sıpatında qatnas jasalıp, ol erkin pikirlewshi, erkin hám óz ómiri ushın juwapker shaxs sıpatında kórsetiledi. Bul bolsa óz gezeginde oqıwshılar, ásirese, hayal oqıwshılar arasında shıǵarmanıń qayta tabılıwına sebep boldı. Sonday-aq, túrli regionallıq tillerge (máselen, koreys, yapon, arab, hind hám hátte afrika tillerine) islengen awdarmalar usı mádeniyatlarǵa tán sociallıq hám diniy kontekstler menen bayıtılǵan. Bul processte awdarıwshılar geyde original tekstten awısıp, jergilikli oqıwshıǵa jaqınaraq bolıwı ushın ayırım saxnalardı ózgeriwge májbúr bolǵan. Bunnan tısqarı, Jane Eyre romanı tiykarında jaratılǵan audiokitaplar, multimedialı interaktiv versiyalar, teatr saxnalastırıwları hám filmler awdarması da zamanagóy talqılawlar qatarına kiredi. Ásirese, jas áwlad ushın mólsherlengen ápiwayılastırılǵan awdarmalar oqıwshılarǵa shıǵarma menen tanısıwdıń jańa jolların usınbaqta. Sonıń menen birge, awdarmalarda roman tiliniń poeziyası, viktoriyalıq usılda jazılǵan ǵápler hám quramalı metaforalardı saqlap qalıw - elege shekem awdarmashılar aldında turǵan eń tiykarǵı mashqalalardan biri bolıp qalmaqta. Ulıwma alǵanda, Jane Eyre romanı búgingi kúnde de túrli tillerge jańasha qatnaslar menen awdarılıp, óziniń áhmiyetliliǵin saqlap qalmaqta. Hár bir jańa awdarma - bul

"YOSH ILMİY İJODKORLAR: SHARLOTTA BRONTENING "JEYN EYRE" ASARI ASOSIDA"

mavzusidagi ilimiy maqolalar to'plami

shıgarmanı qayta oqıw, qayta túsiniw hám jańa mádeniy kózqaras penen bahalaw imkaniyatı bolıp esaplanadı. Bul jaǵday romannın universal ideyalarǵa bay ekenligin hám ol hár bir dáwir, hár bir xalıq ushın ózine tán mazmunǵa iye bolatuǵının jáne bir márte dálilleydi.

Juwmaq. Juwmaqlap aytqanda, Jane Eyre romanınıń awdarma tariyxı bul shıgarmanıń pútkil dúnya ádebiyatı hám mádeniyatı menen qalay uyǵınlasqanın kórsetedi. Charlotta Bronte qálemine tiyisli bul shıgarma óziniń áhmiyetli temaları - hayal-qızlar erkinligi, ishki kúsh, ádillik hám insanıyılıq qádiriyatlar arqalı oqıwshılardıń qálbin jaulap alıwdı dawam etpekte. Onıń hár qıylı dáwirlerde hám hár qıylı tillerde awdarılıwı bolsa, shıgarmanıń universal ekenliginen dárek beredi. Awdarmalar arqalı Jane Eyre tek ǵana inglis tilindegi oqıwshılarǵa emes, al pútkil dúnya júzi oqıwshılarına unadı. Awdarıwshılar shıgarmanıń ruwxın, til usılın hám tiykarǵı ideyaların saqlaǵan halda, hár bir millet oqıwshısına sáykes hám túsiniikli túrde jetkeriwge umtıldı. Bul processte ayırım mádeniy beyimlesiwler, til usılındaǵı ózgerisler hám jańa talqılawlar júzege keldi. Ásirese, zamanagóy feministikalıq kózqaraslar romannın házirgi dáwirde de óz áhmiyetin joǵaltpaǵanlıǵın jáne bir márte dálilledi. Solay etip, Jane eyree awdarmaların úyreniw arqalı biz tek ǵana ádebiy awdarma óneriniń rawajlanıwın emes, al hár qıylı mádeniyatlardıń ádebiyat penen óz-ara qatnasın da tereń túsiniw imkaniyatına iye bolamız. Bul bolsa, óz gezeginde, awdarma procesiniń tek ǵana til bilimi emes, al mádeniyat tanıw, gender izertlewleri hám sociallıq psixologiya sıyaqlı tarawlar menen tıǵız baylanıslı ekenligin kórsetedi. Sonlıqtan Jane Eyreniń awdarmaları hám talqılawları, keleshekte de ilimiy izleniwler ushın áhmiyetli tema bolıp qaladı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Abdullaeva, Nargiza. "DISCRIPTION OF WOMEN IN THE NOVEL "JANE EYRE" BY SHARLOTTE BRONTE." *Scientific Bulletin of Namangan State University* 1.4 (2019): 243-245.
2. Brontë, Charlotte. *Jane Eyre-Charlotte Bronte*. Lumbreras Classics Books, 2021.
3. Gulbahor, Yorqinova, Olimboyeva Gulira'no, and Shokirova Shahrizoda. "XIX ASRDA AYOL MUSTAQILLIGI VA MUHABBAT ORTASIDAGI KURASH." *Hamkor konferensiyalar* 1.14 (2025): 1343-1346.
4. RASHIDOVA, Feruza. "Artistic psychologism as a general problem in the literature of the Victorian Era." (2024).
5. Shagiahmedova, Rayhana. "COMMENTARY ON CHARLOTTE BRONTE'S NOVEL JANE EYRE." *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 3.10 (2023): 192-195.

**"YOSH ILMYIY IJODKORLAR: SHARLOTTA
BRONTENING "JEYN EYRE" ASARI ASOSIDA"**
mavzusidagi ilimiy maqolalar to'plami

